

DE ACHTERUITGANG VAN DE
ORCHIDACEAE IN ZUID-LIMBURG VII

door

door J. H. M. Hilgers

Gymnadenia conopsea (L.) R. Br.
Grote Muggenorchis

De grote muggenorchis is niet beperkt tot Zuid-Limburg. Deze soort is elders in Nederland in blauwgraslanden en sommige duinvalleien nog wel te vinden. Het is misschien wel zo dat Zuid-Limburg niet meer het belangrijkste centrum in Nederland is van de verspreiding van deze orchidee.

In Zuid-Limburg was deze soort niet beperkt tot het Krijtdistrict, maar kwam ook voor in de fluviatiele afzettingen langs de Maas, de Geul en de Selzerbeek, die meestal kalkrijk zijn. Behalve in beemden langs beken en rivieren werd ze gevonden in venen in het Lössdistrict en het Subcentreurop district, maar op deze vindplaatsen die voor en na ontgonnen werden is ze nu waarschijnlijk voorgoed verdwenen. Hier moet mij van het hart dat de Natuurbeschermingsinstanties in deze streken wellicht te veel aandacht hebben besteed aan de reservaten van het Krijtdistrict, met name de kalkgraslanden en eikenhaagbeukenbossen, misschien ten koste van enkele orchideerijke beemden en venen in de andere plantensociologische districten van Zuid-Limburg.

Van de nog bestaande populaties op de kalkgraslanden valt op de enorme populatie van de Kunderberg. Hier vinden we 20.000-25.000 individuen volgens een voorzichtige schatting van de reservaatbewaker. Merkwaardigerwijs vermeldt de Wever van deze vindplaats dat er in 1931 nog maar 1 exemplaar voorkwam en dit is dan ook een van de beste voorbeelden dat tengevolge van de Natuurbescherming in dit gebied een orchideeënpopulatie zienderogen zich herstelde.

Deze soort is tot op zekere hoogte te vergelijken met *Platanthera bifolia* die ook in kalkgraslanden (alhoewel vaak op de zure lössleemgronden en gronden) voorkomt en tegelijkertijd in vochtige weilanden en beemden, samen met sommige *Dactylorchis* soorten.

Wel worden bij deze welriekende nachtorchis twee variëteiten of ondersoorten onder-

kend in de verschillende milieus: *Platanthera bifolia* var. *laxiflora* Dréj en variëteit *densiflora* Dréj. De eerste zou kenmerkend zijn voor kalkheuvels, de laatste voor heidevelden. Dit is niet het geval bij *Gymnadenia conopsea*, waarvan de individuen uit de kalkgraslanden nauwelijks of in het geheel niet te onderscheiden zijn van die der vochtige graslanden en moerassige streken. Het is waarschijnlijk om deze reden dat Die mont en van de Ven (1953) deze soort die in verschillende kalkgraslandopnamen werd aangetroffen, toch niet rekenden tot de kensoorten van dit kalkgrasland (*Mesobrometum koelerietosum cristatae*). Uit de tabel zal blijken dat er nog maar 6 vindplaatsen over zijn en wel allemaal in graslanden en struwelen op de kalkheuvels. Ik betwijfel echter enigszins of werkelijk alle vindplaatsen in de beekdalen en venen verdwenen zijn. Voor

Grote Muggenorchis.

fotoarchief De Wever

deze soort geldt evenals voor *Orchis morio* dat ze wellicht nog wel hier en daar te vinden zal zijn op de oude bekende vindplaatsen. Ik schat daarom de achteruitgang van 30 tot 40 bekende vindplaatsen in het begin van deze eeuw tot 6 à 10 vindplaatsen in 1966.

De aangegeven 6 vindplaatsen bevinden zich in de natuurreservaten, waar deze soort dus wel behouden blijft voor de Limburgse flora. De achteruitgang is juist op tijd een halt toegeeroepen. In een enkel geval is er sprake geweest van vooruitgang met betrekking tot de populatiegrootte van een oude vindplaats na aankoop door Staatsbosbeheer.

Gemeente	Vindplaats	Laatste opgave
Maastricht	1. Pietersberg, Caestert	De Wever. Voor 1930.
Gronsveld	2. Riesenberg	De Wever. Voor 1930.
Berg en Terblijt	3. Meerssenerberg	De Wever. Voor 1930.
	4. Geulemerberg	De Wever. Voor 1930.
	5. Houthemerberg	De Wever. Voor 1930.
Bunde	6. In de Pas	De Wever. In de jaren '20 sterk achteruitgegaan.
Geulle	7. Oost- en Westbroek	De Wever. In de jaren '20 sterk achteruitgegaan.
Schin op Geul	8. Gerendalsbossen	Van Loo van Staatsbosbeheer. 1966, 12 ex.
	9. Sousberg	De Wever. In de jaren '20 reeds weinig.
Wylre	10. Gronzedal	Van Loo van Staatsbosbeheer. 1966, 9 ex.
	11. Beritzenhoven	De Wever. 2 herb. ex. 1910.
	12. Dolsberg	Van Loo van Staatsbosbeheer. 1966, 127 ex.
	13. Stokkemerbos	De Wever. In 1928 nog zeer veel. Misschien wordt hier dezelfde vindplaats bedoeld als onder 12.
	14. Berghoven	Van Loo van Staatsbosbeheer 1966, 6 ex.

Eys-Witterm

Voerendaal

Vaals

Heerlen

Hoensbroek

Nuth

Brunssum

Schinveld

Jabeek

15. Eysenberg

16. Cottessen, Epen

17. Onderste bos, Epen

18. Kaardenbeek

19. Wrakelberg

20. Kolmont

21. Schelsberg

22. Putberg

23. Keversberg

24. Kunderberg

25. Lemiers, Selzerbeek

26. Musschemigerveen

27. Overbroekbeemden

28. Vaesrade, Veen

29. Schuttersveld, Veen

30. Rumpenerven

31. Veen bij Ruyscher

32. Tommerbroek

(wordt vervolgd)

De Wever. Voor 1930.
De Wever. Herb. ex. 1912.
De Wever. Voor 1930.
De Wever. 1928, weinig ex.
Demollin van Staatsbosbeheer. 1966, 5 ex.
De Wever. Voor 1930.
De Wever. Omstreeks 1920.
Gregoire, 1940-1950. Verdwenen?
De Wever. 1924.
Weinig ex.
De Wever vermeldt in 1931 nog 1 ex. In 1966 schatte Demollin van Staatsbosbeheer de populatiegrootte ca. 20.000-25.000 individuen.
De Wever. Omstreeks 1930 nog maar weinig ex.
De Wever. Sedert 1924 bijna verdwenen.
De Wever. In jaren '20 nog veel.
De Wever. In jaren '20 reeds sterk vermindert.
De Wever. Vrijwel verdwenen omstreeks 1930.
De Wever. Vrijwel verdwenen omstreeks 1930.
De Wever. In jaren '20 nog maar weinig ex.
De Wever. Nog maar weinig in de jaren '20.

Vorige artikelen staan in Natuurhistorisch Maandblad jrg. 56, 1967, blz. 138; jrg. 57, 1968, blz. 195; jrg. 58, 1969, blz. 7, 30, 47 en 78.